

İKTİSAT ve MALİYE

Müşterek Pazarın Maliye ve Sosyal Politikaları karşısında Türkiye

— GİRİŞ —

Yazan : Doç. Dr. İsmail TÜRK

Müşterek Pazarın gayesi, Avrupa Ekonomik Camiasına üye memleketlerin, millî pazarlarından meydana gelen, büyük bir pazar meydana getirmektir. Böyle büyük bir pazar içinde üye memleketler, millî iktisat politikalarını birbirine daha çok kolaylıkla yaklaştırabilecekler, Birlik içinde ahenkli ve istikrarlı bir kalkınmayı gerçekleştirmeye çalışacaklardır. Böylece, müşterek pazar içinde bir yandan iktisadî kaynakların rasyonel kullanımını sağlamak diğer yandan, bugünkünden daha sür'atli bir refah artışına ulaşmak imkân dahiline girecektir (1).

Bu araştırmada, incelemek istediğimiz husus iktisadî entegrasyon hareketlerinin iktisadî analizini yapmak değil, Roma Andlaşması ile ortaklık anlaşmasının Türk Maliye ve Sosyal Politikaları üzerinde husule getirebilecekleri etkileri ortaya koymaya çalışmaktır. Bu sebeple, bu çalışmada evvelâ Roma Andlaşmasının malî yapısı ele alınacak, daha sonra Türkiyenin bugünkü malî bünyesi incelenecek ve Türkiye'nin Müşterek Pazara tam üye olabilmesi için çözmek zorunda olduğu büyük malî problemlere değinilecek, ayrıca, ortaklık anlaşmasının hazırlık ve intikal devresinde sağladığı malî avantajlar üzerinde de durulacaktır. Bu çalışmanın son kısmında, Türk sosyal politikasının çeşitli konuları inceleme konusu yapılacaktır.

(1) Bkz. : Avrupa İktisadî Birliği Andlaşması madde : 2.

I — Müşterek Pazarın Malî Yapısı :

Müşterek Pazarın malî yapısına Roma Andlaşmasının çeşitli bölümlerinde yer verilmiştir. Bu hususla ilgili konulara Andlaşmanın Prensipleri, Gümrük İttihadı, Devletler tarafından işletmelere yapılacak yardımlar ve malî hükümler kısmında rastlamak mümkündür.

1° — Prensipler kısmında yer alan malî hükümler :

Roma Andlaşmasının üçüncü maddesi müşterek pazarın gayelerine ulaşabilmek için hangi prensiplere sadık kalınacağını göstermektedir. Bu prensiplerden malî karakterde olanlarını aşağıdaki noktalar etrafında toplamak mümkündür.

- a) Üye Devletler arasında gümrük vergileri kaldırılacaktır.
- b) Üye Devletler dışında kalan memleketler için müşterek bir gümrük tarifesi uygulanacaktır.
- c) Müşterek Pazarın işlemlerini temin amacıyla millî mevzuat gerektiği nisbette yekdiğerine yaklaştırılacaktır;
- d) Yeni kaynaklar yaratmak suretiyle Birliğin iktisadî gelişmesini sağlayacak bir Avrupa Yatırım Bankası kurulacaktır.
- e) Müşterek Pazar 12 senelik bir intikal devresi zarfında tedricen kurulacaktır. Bu intikal devresi, ayrıca herbiri dörder senelik üç devreye bölünmüştür (2).

2° — Gümrük ittihadında yer alan malî hükümler :

- a) Üye devletler, aralarında ithalât ve ihracaat için, gümrük resim ve vergileri veya bunlara muadil tesiri haiz gümrük resim ve vergileri ihdas etmekten içtinap eder ve birbirleriyle olan ticarete tatbik ettikleri gümrük vergilerini artıramazlar.
- b) Üye Devletler arasında mer'î bulunan ithalât gümrük resimleri, intikal devresi devamında Andlaşmada vazedilen şartlar dairesinde tedricen ilga edilir. Keza, üye devletler arasında ithalâta gümrük resimlerine muadil tesirler ika

(2) Bkz. : Avrupa İktisadî Birliği Andlaşması madde : 3, 8, 14.

eden vergiler, intikal devresi zarfında tedricen ilga edilecektir.

- c) Her madde için yapılacak mütevali vergi indirimleri 1 Ocak 1957 tarihinde mer'i olan vergi nisbeti esas ittihaz edilerek yapılacaktır.
- d) Üye Devletler beher madde için vergi indirimini birinci devre sonunda esas resminin en az % 25 i, ikinci devre sonunda en az % 50 si, nisbetinde indirilmesini temin hususunda gayret sarfederler.
- e) Üye Devletler aralarında câri ihracat vergilerini ve bu vergilere muadil tesiri haiz vergileri en geç birinci devre sonunda ilga edeceklerdir.
- f) Müşterek gümrük tarifesiyle tesis edilecek resimler Birliği teşkil eden 4 gümrük ülkesinde (Almanya, Fransa, İtalya, Benelux memleketleri) tatbik edilen gümrük resimlerinin aritmetik ortalaması seviyesinde olacaktır.
- g) Her üye Devlet 10 Ocak 1957 tarihinde fiilen tatbik olunan nisbet ile müşterek gümrük tarifesi nisbeti arasında mevcut farkı % 30 nisbetinde tenzil eden bir resmi, birinci dört yıllık intikal devresi sonunda tatbik eder.

İkinci devrenin sonunda yeniden % 30 nisbetinde indirim yapılır.

Müşterek gümrük resmi tarifesi, en geç intikal devresinin hitamında tam olarak tatbik olunur (3).

3° — İşletmelere devletler tarafından yapılacak yardım konusunda yer alan malî hükümler :

Roma Andlaşması, hangi şekilde olursa olsun Devlet kaynakları vasıtasıyla yapılan, muayyen işletmeleri, istihsal şubelerini koruyan ve böylece işletmeler ve istihsal şubeleri arasındaki rekabeti bozan devlet yardımlarını üye devletler arasındaki mübadeleleri etkileyecek ölçüde bulunmaları halinde Müşterek Pazarla kabili telif saymamaktadır. Bununla beraber, belirli bazı hallerde sosyal mülâhazalarla, bazı sübvansiyonlar kabul edilmiştir. Bunlar başlıca :

(3) Bkz. : Avrupa İktisadî Birliği Andlaşması madde : 12, 13, 14, 16.

- a) Münferid müstehliklere yapılan sosyal karakterli sübvansiyonları;
- b) Tabiat afetlerinin veya diğer fevkalâde hadiselerin sebep olduğu hasarların telâfisine tahsis edilen malî yardımları;
- c) Federal Almanya Cumhuriyetinin, Almanyanın ikiye bölünmesinden müteessir olan muayyen bölgelerinin iktisadîyatına, bu taksimın sebep olduğu zararları telâfiye me-dar olacak nisbette yapılan yardımları kapsamaktadır.

Yukarıdaki çeşitlerini gördüğümüz istisnalar dışında aşağıdaki faaliyetlere ödenecek sübvansiyonların da Müşterek Pazarla bağdaşabileceği hususunda andlaşmada hüküm vardır. Bu yardımların başlıcaları :

- a) Hayat seviyeleri anormal şekilde düşük olan veya vâhim mahiyette işsizliğin hüküm sürdüğü bölgelerin ekonomik gelişmesini sağlamağa matuf yardımlar,
- b) Avrupanın müşterek menfaatına olan mühim bir projenin tahakkuk ettirilmesini geliştirmek veya bir üye devletin vâhim bir iktisadî aksaklığı gidermek için tahsis ettiği yardımlar,
- c) Müşterek menfaatlara mugayir bir nisbette mübadele şartlarını tadil etmedikleri takdirde, muayyen faaliyetlerin veya muayyen iktidaî bölgelerin geliştirilmesini kolaylaştırmağa matuf yardımlar,
- d) Komisyonun teklifi üzerine Konseyin karar vererek tesbit edeceği diğer kategorilerden yardımlardır (4).

4° — Andlaşmanın Malî Hükümler Bölümünde yer alan gümrük vergileri dışındaki vergilerle ilgili malî hükümler :

Andlaşmanın bu kısmında yer alan malî hükümler son derece önemlidir. Zira, buraya kadar incelemiş olduğumuz malî hükümler, aslında gümrük birliğinin bünyesinden doğmaktadır. Halbuki, andlaşmanın malî bölümünde yer almış olan vergileme prensipleri gerçekten bir ekonomik birlik meydana getirmeğe matuftur. Bu prensipleri aşağıdaki adlar altında toplamak ve ifade etmek mümkündür :

(4) Bkz. : Avrupa İktisadî Birliği Andlaşması, madde : 92.

a) **Yabancı mal ve hizmetlerin Birliğe üye her memlekette millî mal ve hizmetlerle eşit şekilde vergilendirilmesi prensibi :** Bu prensibe göre hiçbir üye devlet, diğer üye devletlerin mallarını mümasili millî maddelerin tâbi olduğu vasıtalı veya vasıtasız dahili vergi mükellefiyetleri fevkinde, herhangi mahiyette olursa olsun, vasıtalı veya vasıtasız dahili vergi mükellefiyetlerine tâbi tutamaz (5).

b) **İhracata uygulanacak vergi iadesinin dahilde alınan vasıtalı ve vasıtasız vergiler toplamını aşmaması prensibi :** Bu prensibe göre üye devletlerden birinin ülkesine ihraç edilen mallar, vasıtalı veya vasıtasız olarak tâbi bulunmuş oldukları vergi mükellefiyetleri fevkinde dahili vergi mükellefiyeti reddiyatından hiçbir surette faydalanamazlar (6).

c) **Selâle vergileri tipindeki muamele vergilerinde ihracata uygulanacak vergi reddiyatı veya ithalâtta alınacak ithalât muamele vergileri için her mal veya mal grubuna ait ortalamalar tesbit edilmesi prensibi :** Bu prensibe göre, Şelâle Vergileri tipinde muamele vergisi tahsil eden üye devletler, ithal mallarını tâbi tuttıkları dahili vergi mükellefiyetleriyle, ihraç mallarını faydalandırdıkları reddiyat mevzuunda her mal veya mal grubuna müteallik ortalamaları tesbit edebilirler ancak, bu ortalamalar yukarda incelenen ilk iki prensibi ihlâl edemezler (7).

d) **İthalâtta doğrudan doğruya telâfi edici vergiler alınmaması prensibi :**

Bu prensibe göre, ithalâtta telâfi edici vergiler derpiş eden tedbirler, komisyonun teklifi üzerine konsey tarafından mahduf bir müddet önce tasdik edilmedikçe vazedilemez (8).

e) **Vasıtalı ve vasıtasız vergilerin Müşterek pazarın gayeleri çerçevesinde ahenkleştirilmesi prensibi :**

Bu prensibe göre, muamele vergisi, istihlâk vergisi ve diğer üye devletler arasındaki mübadelelerde tatbik edilecek, telâfi ted-

(5) Bkz. : » » » » » 95.

(6) Bkz. : Avrupa İktisadî Birliği Andlaşması, madde : 96.

(7) Bkz. : » » » » » 97.

(8) Bkz. : » » » » » 98.

birleri de dahil olmak üzere, diğer vasıtalı vergilere ait muhtelif üye devletlerin kanun mevzuatı Müşterek Pazarın menfaati daire-sinde kendi aralarında ahenkleştirilecektir.

Roma Andlaşmasının 100 ve 101 maddeleri kanunî ve idarî mevzuatın Müşterek Pazarın gayelerine ve işlemesine yararlı oldu-ğu vakit, yakınlaştırılmasını gerektirdiğinden, üye memleketler arasında vasıtasız vergiler de ahenkleştirilecektir (9).

II — Türkiye Bütçesinin gelir yapısı :

1964 yılına ait Türkiye bütçesi tetkik edildiği vakit, bu bütçenin gelirlerinin 13.325,4 milyon liraya baliğ olduğu görülür. Aşağıdaki tabloda bütçe gelirleri ana gruplar halinde gösterilmiştir.

<u>Gelirler</u>	<u>1964 bütçe tahminleri (Milyon TL. olarak)</u>
1 ⁰ — Normal Devlet Gelirleri :	10867.4
a) Vergi gelirleri	10425.9
(1) Vasıtasız vergiler	3561
(2) Vasıtalı vergiler	5971
(3) Diğer vergi ve benzeri gelirler	893.9
b) Diğer devlet gelirleri	441.5
(1) Kurum hasılatı ve devlet payları	103.2
(2) Devlet malları gelirleri	142.3
(3) Çeşitli gelirler ve cezalar	196
2 — Özel gelirler ve fonlar :	2458
a) Özel gelirler	2305
(1) Tasarruf bonoları	480
(2) Karşılık paralar	1800
(3) Akaryakıt fiyat İstikrar fonu	25
b) Özel fonlar	153
Genel Toplam	13325.9

Yukarıdaki tablo tetkik edildiği zaman bazı malî sonuçlar çıkarılmak mümkündür.

(9) Bkz. : » » » » » 99.

1. Gayrisafî vergi yükü düşüktür :

Gayrisafî vergi yükü ile devlete ve mahalli idarelere ödenen vasıtalı ve vasıtasız vergiler ile sosyal sigorta kurumlarına ödenen sosyal sigorta primlerinin gayrisafî millî hasılaya olan oranları kastedilmektedir. Türkiye'de 1964 yılında mahallî idarelerin vergi gelirlerinin 270 milyon TL. civarında olduğu tahmin edilmektedir. İşçi sigortaları, emekli sandığı ve ordu Yardımlaşma Kurumunda aynı yıl içinde 500 milyon liralık Sosyal Sigorta Primi teraküm ettiği anlaşılmaktadır. 1964 yılıyla ilgili ilk gayrisafî millî hasıla tahminleri; yaklaşık olarak 65 milyar TL. sıdır. Bu duruma göre Türkiye'de 1964 yılında gayrisafî vergi yükü % 18 civarındadır (10)

$$\frac{10.425 \text{ (vergi gelirleri)} + 750 \text{ (Mahallî idare vergileri)} + 500 \text{ (Sosyal sigorta primleri)}}{65 \text{ Milyar T. L.}} \approx \% 18$$

Halbuki bu nisbetler Belçika dışındaki 5 müşterek pazar ülkesi memlekette % 30 - 35 arasında değişmekte ve yalnız Belçikada % 25 civarında bulunmaktadır. Türkiyede gayrisafî vergi yükünün bu derece düşük oluşunun sebepleri vardır.

- Türkiye geri kalmış bir ekonomidir. Bu sebeple, ekonomide adam başına isabet eden millî gelir azdır. Bu yüzden mükelleflerden fazla gelir vergisi alınamaz. Esasen, insanların pek çoğu asgarî geçimin altında gelire sahiptirler.
- Ekonomide servet terakümü olmamıştır.
- Mükelleflerin harcama güçleri yoktur.
- Türkiyede vergi idaresi ve malî kaza iyi işlememektedir.
- Tarım sektörü müessir bir şekilde vergilendirilmemiştir;

2 — Vergi gelirleri içinde ağırlık vasıtalı vergilerdedir:

Aşağıdaki tabloda Yunanistan da dahil olmak üzere, vergi gelirleri içinde, vasıtasız ve vasıtalı vergilerin nispi değerleri gösterilmiştir.

(10) Bkz. : Burada kullanılan çeşitli rakamlar Başbakanlık Devlet Plânlama Teşkilâtınca hazırlanan Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânının 1964 ve 1965 yıllarına ait programlardan alınmıştır. Ayrıca 1965 malî yılı Bütçe Tasarısına ait gerekçelerden de yararlanılmıştır.

VASITALI VASITASIZ VERGİLER NİSBETİ

Yıllar	Batı Almanya		Fransa		İtalya		Belçika		Hollanda		Lüksemburg		Yunanistan		Türkiye	
	Vası- tasız	Vası- talı	Vası- tasız	Vası- talı	Vası- tasız	Vası- talı	Vası- tasız	Vası- talı	Vası- tasız	Vası- talı	Vası- tasız	Vası- talı	Vası- tasız	Vası- talı	Vası- tasız	Vası- talı
1960	51,1	48,9	41,2	58,7	40,6	59,4	31	69	60	40	63	37	46,7	53,2	38,3	61,7
1961	52,4	47,6	40,6	59,4	46,1	53,9	30,3	69,7	60,6	39,4	—	—	44,3	55,6	39,2	60,8
1962	56,3	43,6	—	—	45,3	54,7	30,3	69,7	59,6	40,4	—	—	44,3	55,7	32,8	67,2
1963	58,3	41,7	—	—	27,6	72,4	40,6	59,4	59,3	40,7	—	—	29,8	70,2	32,5	67,5

Kaynak : United Nations Statistical Yearbook 1963

Tablonun tetkikinden de anlaşılacağı üzere, Türkiye Müşterek Pazar içinde vasıtalı vergileri, vergi gelirlerinde hakim mevki olan memleketler arasında yer almakta, bu memleketler içinde de, 1963 yılı istisna edilirse, Belçikadan sonra ikinci sırada gelmektedir. Bunun başlıca sebeplerini; aşağıdaki noktalar etrafında toplamak mümkündür :

- a) Türkiyede ortalama olarak 100 kişiden biri, beyannameli şahsî gelir vergisi mükellefidir.
- b) Yüksek gelir sahiplerinin sayısı mahduttur. Türkiyede 300 bin beyannameli gelir vergisi mükellefinden % 84'ü 0 - 1700 TL. gelir grubu arasındadır.
- c) Türkiyede vergi idaresi, malî kaza, iyi işlememektedir.
- d) Vergi mükellefleri gelir vergisinin tatbiki için yeterli vasıflara sahip değildir.
- e) Vergi genel bir gelir vergisi olma vasfına sahip değildir.
- f) Bu sebeplerle, gelir, kullanımı üzerinden vergilendirilmektedir.

3) Vasıtalı vergiler içinde özel harcama vergilerinin önemi büyüktür :

Az gelişmiş ekonomi olması hasebiyle Türkiye'de genel bir gelir vergisi hakiki anlamda mevcut olmadığı gibi, genel bir harcama vergisi de mevcut değildir. Bu, vergi sistemi ile ekonomik ve sosyal bünye arasındaki münasebetten doğan tabii bir durumdur (11). Nitekim, aşağıdaki tabloda 1964 bütçesindeki Türk vasıtalı vergilerinin terkihi bu müşahedemizi doğrulamaktadır. Şöyle ki:

<i>Vasıtalı vergiler</i>	<i>Milyon TL. olarak</i>
İthalde alınan istihsal vergisi	947
Dahilde alınan istihsal vergisi	800

(11) Bu konuda bakınız : Herbert Brochier et Pierre Tabatoni, *Economie Financière*, Paris, Presses Universitaires de France 1959 pp. 78 - 105; Maurice Duverger, *Finances Publiques*, Paris Presses Universitaires de France 1963 pp. 471 - 474; İsmail Türk, *İktisadî Kalkınmanın Finanmanında Vergi Politikası* Ankara, Siyasal Bilgiler Fakültesi yayınlarından, Sayı: 125 - 107. Sevinç Matbaası 1961, s. 74 - 79.

Akaryakıtlardan alınan istihsal vergisi	654
Akaryakıtlardan alınan hazine hissesi	190
Banka ve sigorta muameleleri vergisi	375
Nakliyat ve PTT hizmetleri vergisi	119
Gümrük vergisi	1060
Tekel gelirleri	1300
Şeker istihlâk vergisi	400
Dış seyahat harcama vergisi	126
Vasıtalı vergiler toplamı	9771

Yukarıdaki tablonun tetkikinden de anlaşılacağı üzere, akaryakıtlardan alınan istihsal vergisi, akaryakıtlardan alınan hazine hissesi, Nakliyat ve PTT hizmetleri vergisi, şeker istihlâk vergisi, dış seyahat harcama vergisi, tekel gelirleri gibi vergiler aslında hususî harcama vergileridir. Bu vergilerin vasıtalı vergiler toplamı içindeki hissesi hesaplanırsa % 45'i aştığı görülür. İşletmelerde muhasebe sisteminin zayıflığı, vergi idaresinin modern olmayışı, ekonomik muamele hacminin zayıflığı, Türkiyenin böyle bir vasıtalı vergiler yapısına sahip oluşunun temel sebepleridir.

4 — Vasıtalı vergiler içinde gümrük vergilerinin hissesi büyüktür :

Yukarıdaki tablo incelenince gümrük vergilerinin yaklaşık olarak vasıtalı vergilerin % 17 sini teşkil ettiği görülür. Gümrük vergilerinin bütün vergi gelirleri içindeki hissesi % 12 civarındadır. Fransa ve Batı Almanya'da gümrük vergilerinin toplam vergi gelirleri içindeki hissesi % 3, Belçika'da % 7, Hollanda'da % 10 civarındadır.

Türkiye'de gümrük vergilerinin yüksek oluşunun sebebi devletin başka kaynaklardan gelir elde edebilme imkânlarına sahip olmayışı, ve yerli endüstrisini hâmi tarifelerle koruma zorunda bulunmasıdır.

III

Türk vergilerinin yapısı

1 — Türk gelir vergilerinin yapısı :

Türk gelir vergisi başlıca iki vergiden meydana gelmektedir. Bu vergiler şahsî gelir vergisi ile kurumlar vergisidir.

a) Şahsi gelir vergisi: Türk gelir vergisi; global gelir vergisi-
dir. Vergi, gerçek kişilerin bir takvim yılı içinde elde ettiği safi ka-
zanç tutarı üzerinden alınır. Aşağıdaki gelirler gelir vergisinin kap-
samı içindedir.

- Ticarî kazançlar
- Ziraî kazançlar
- Ücretler
- Serbest meslek kazançları
- Menkul sermaye iratları
- Gayrimenkul sermaye iratları
- Sair kazanç ve iratlar

Gelir vergisinin tarifesi şöyledir :

<u>Gelir dilimleri</u>	<u>Vergi nisbeti %</u>
İlk 2500 lira için	10
Sonra gelen 2500 için	15
» » 5000 »	20
» » 15000 »	25
» » 30000 »	35
» » 60000 »	45
» » 150000 »	55
» » 225000 »	60
» » 225000 »	65
» » 285000 »	68

Bir milyon lira ve daha fazla matrahlara % 60 nisbeti uygula-
nır.

Türk gelir vergisinde ücretlere ayırma nazariyesi uygulanır. Ge-
lir vergisi kanunumuza göre ücret gelirlerinden günde 3, ayda 90,
yılda 1080 lira gelir vergisi matrahından indirilir. 193 sayılı kanunla
ücretlerden sağlanan gelirler için Gelir Vergisi kanununa bir mües-
se olarak giren götürü gider indirimi, halen % 50 oranında uy-
gulanmaktadır. Götürü gider indiriminin tam uygulanmasına 1966
yılında başlanacaktır.

Gelir vergimize yeni sokulmuş bir müessese de yatırım indirimidir «investment allowance» yatırım indirimi yalnız ticarî ve ziraî kazançlara uygulanır. Yatırımların yatırım indiriminden yararlanabilmeleri şu kayıt ve şartlara riayet etmelerine bağlıdır.

— İndirimin uygulanacağı ticarî ve ziraî kazanç bilânço esasına göre tesbiht edilmiş olmalıdır;

— Yapılan yatırım, Devlet Plânlama Teşkilâtının hazırladığı kalkınma plânlarına uygun olmalıdır;

— Yatırımlar, istihsalî genişletmeğe, prodüktiviteyi artırmağa, ihracatı genişletmeğe, mahsul ve mamullerin kalitesine ıslaha, kültür seviyesini yükseltmeğe, ilmî ve teknik araştırmalara, çalışma güvenliğini sağlamağa, yabancı turist celbini temine matuf olmak üzere, bina, makina, tesisat, teçhizat, taşıma vasıtası ve benzeri yeni aktif değerlerin tedariki ve kuruluşu ile ilgili olmalıdır. Ziraatta kullanılacak kimyevî gübre ve ilâçlar da yatırım indiriminden faydalanırlar.

— Yapılan yatırım en az 250 bin lira (Devlet Plânlama Teşkilâtının hazırladığı bölge kalkınma plânının şumulüne giren yatırımlarla memleket ekonomisi bakımından ayrı bir önem ve özellik arzettiği yüksek plânlama kurulu tarafından kabul edilen faaliyet kollarında 125 bin ve genel olarak ziraattaki yatırımlarda 50 bin lira) olmalıdır.

Yatırım indirimi münhasıran öz sermayeden sağlanan ve karşılanan yatırım miktarına uygulanır. Ziraî yatırımlarda, kamu idare ve müesseseleri, bankalar, Türk Ticaret Kanununa veya özel kanunlara göre kurulan kurumlar, teşekküller ve kooperatifler tarafından çiftçilere verilen krediler, yatırım indirimi ile ilgili hükümlerin uygulanması bakımından öz sermaye gibi mütalâa edilir. Yatırım indirimi yatırım miktarının % 30 udur. Bu nisbet ziraî yatırımlar ile bölge kalkınması ile ilgili yatırımlarda % 40, geri kalmış bölgelerde % 50 dir (12).

b) Kurumlar vergisi : Kurumlar vergisi belirli kurumların kazançları üzerinden alınır. Aşağıdaki kurumların kazançları kurumlar vergisine tabidir.

(12) Bkz. : 202 sayılı Kanunun 16. maddesiyle eklenen bölüm : Ek madde : 1, 2, 3, Kurumlar Vergisi Kanunu madde 8.

- Sermaye şirketleri
- Kooperatif şirketler
- İktisadî kamu müesseseleri
- Dernek, tesis ve vakıflara ait iktisadî işletmeler.

Kurumlar vergisinin nisbeti sermaye şirketleri ile kooperatif şirketlerde % 20, diğer kurumlarda % 35 tir.

Gelir vergisi kanununun yatırım indirimi ile ilgili hükümleri, sermaye şirketleri ve kooperatif şirketler hakkında da uygulanır. Tahvilât ihracı suretiyle sağlanan kaynaklar, yatırım indirimi ile ilgili hükümlerin uygulanması bakımından öz sermaye sayılır.

2 — Gider vergilerinin yapısı :

Gider vergilerimiz istihsal ve hizmet vergilerinden ibaret bulunmaktadır. İstihsal vergileri içinde imalât ve ithalât muamele ile özel istihlâk vergileri vardır. Hizmet vergileri içinde bankalar ve sigorta şirketleri muamele vergisi PTT hizmetleri vergisi vardır.

a) İstihsal vergisi: İstihsal vergisi, aslında kısmî bir muamele-vegisidir. Vergiye tâbi mallar dört tabloda toplanmıştır. Bu tablo ilk istihsal maddeleri, mamul maddeler, özel istihlâk vergisine tâbi mallar ve ithal maddeleri tablolarıdır.

— İlk istihsal maddeleri tablosu içinde inşaat malzemeleri, madenler, kauçuk eşyaları, plâstik maddeler, kürkler, kıymetli taşlar, kâğıt ve mukavva, camlar tekstil maddeleri, elektrik havagazı, kemik boynuz ve saire vardır. Verginin nisbeti % 12,5 - % 75 arasında değişmektedir.

— Mamul maddeler tablosu içinde barut ve patlayıcı maddelerle, silâh ve teferruatı, kibritler, taşıtlar, saatler, ses cihazları ve levazımcı, fotoğraf ve sinema makine ve malzemesi, seramik maddeleri, ziynet ve süs eşyası vardır. Verginin nisbeti % 15 - % 40 arasında değişmektedir.

— Özel istihlâk vergisine tabi mallar içinde kahve, kakao ve inhisar dışındaki içkiler vardır. Kahvenin kilosundan 5, kakaonun kilosundan 30 lira istihsal vergisi alınmaktadır. Inhisar dışındaki içkilerden her çeşit biranın litresinden 40, köpüklü şaraplardan 1500, diğer şaraplardan 20, viskiden 3000 kuruş litre başına istihsal vergisi alınmaktadır.

— İthalât üzerinden alınan istihsal vergisi dahilinde alınan istihsal vergisine tâbi maddeler üzerinden alınmakta ve dahilinde alınan vergiyi telâfi gayesini gütmektedir.

a) Hizmet vergileri :

— Banka ve sigorta muameleleri vergisi : Banka, banker ve sigorta şirketlerinin ödediği vergidir. Banka ve sigorta şirketlerinin yapmış oldukları bütün muameleler dolayısıyla her ne nam ile olursa olsun aldıkları paralar banka ve sigorta muameleleri vergisine tabidir. Bankerler de yapmış oldukları banka muameleleri dolayısıyla banka muameleleri vergisine tabidirler. Banka ve sigorta muameleleri vergisinin nisbeti % 20 dir.

— **Nakliyat vergisi** : Türkiye sınırları içinde aşağıda yazılı umuma mahsus vasıtalarla yapılan taşımalarından yük taşımaları ile bir tarifeye dayanılarak yapılan yolcu taşımaları nakliyat vergisine tabidir.

— Demiryolu üzerinde işleyen vasıtalar

— Tramvay, tünel, trolleybüs, otobüs ve yolcu taşımağa mahsus seri motorlu kara nakil vasıtaları,

— Makine ile müteharrik vasıtalar

— Uçaklar

Nakliyat vergisinin nisbeti :

Yolcu taşımalarında

— Şehir içi taşımalarında % 6

— Şehir dışı taşımalarında % 10

Bu nisbet ikinci mevkide ve motorlu trende % 20

Birinci ve lüks mevkilerde seyahatta % 25 olmaktadır.

Yük taşımalarında nisbet % 10 dur.

PTT Hizmetleri Vergisi : Posta, telgraf ve telefon PTT hizmetleri vergisine tabidir. Vergi bu hizmetlerin ücreti üzerinde alınır. Verginin nisbeti % 10 dur.

3 — Diğer vergi ve benzeri gelirler :

Bu gelirler içine damga resmî tapu harcı ve emlâk alım vergisi ile diğer resimler ve harçlar girmektedir. İthalât üzerinden % 5 oranında damga resmî alınmaktadır.

4 — Hızlandırılmış amortisman usulü : Türk vergi Kanununun 315 ncı maddesine göre hızlandırılmış amortismanın azalan bakiyeler usulünü (decreasing balance method) bilânço esasına göre defter tutan mükelleflerden, dileyenler uygulayabilirler. Bu usulün tatbikinde;

a) Her yıl, üzerinden amortisman hesaplanacak değer, evvelce ayrılmış olan amortismanlar toplamının tenzili suretiyle tesbit olunur.

b) Bu usulde uygulanacak amortisman nisbeti % 25 i geçmemek üzere normal amortisman nisbetinin 2 katıdır. Normal amortisman nisbetleri Maliye Bakanlığınca yayınlanan tebliğlerde gösterilmektedir.

III

Türkiyenin Müşterek Pazara Katılmasından Doğan

Mali Problemleri

Bu bölümde Gümrük vergilerinin Türk bütçesi bakımından haiz olduğu değer, vergi ahenkleştirme meseleleri ve Türkiye ile Müşterek Pazar arasında ortaklık yaratan anlaşmanın sağladığı malî avantajlar üzerinde durulacaktır.

1 — Türk bütçelerinde gümrük vergilerinin vergi gelirleri içindeki payı :

Gümrük vergileri gelirlerinin genel bütçe gelirleri içindeki önemi üzerinde daha önce de durmuştuk. Burada asıl tetkik etmek istediğimiz husus, Türkiyenin Müşterek Pazara üye olmasından sonra gümrük gelirlerinin Müşterek Pazardan yapılan ithalât ve üçüncü memleketlere karşı uygulanacak müşterek tarife dolayısıyla hangi ölçüde mütessir olacağını belirtmeğe çalışmaktır. Gene, bu konuda bir hususun iyice bilinmesinde fayda vardır. Belediye gelirleri kanununa göre, belediyeler vergiye tâbi ithalâttan % 15 oranında munzam vergi alırlar. Demek oluyor ki, Türkiyenin Müşterek Pazara üye olmasıyla yalnız genel bütçe içinde gümrük vergisi hasılatı azalmayacak, aynı zamanda belediye gelirleri de munzam verginin kalkmasıyla düşecektir. Aşağıdaki tabloda vergiye tabi olmayan surplus ithalâtı ile Ereğli Demir - Çelik tesisleri ithalâtı genel ithalâttan düşülmüş, Vergiye tabi ithalât içinde EEC memleketlerinin ithalâtımızdaki hissesi gösterilmiştir.

(Milyon dolar olarak)

Yıllar	Vergiye tabi ithalât	EEC memleketlerinin hissesi	%
1961	445	165,7	% 73
1962	551,5	188,1	% 34
1963	600	196,1	% 32
1964	480	154	% 32

KAYNAK : 1965 Bütçe tasarısına ait gerekçe ile 1964 Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Müdürler Kurulu Raporu.

Bu durum karşısında Müşterek Pazara üye olmamız halinde gümrük gelirlerimizin asgarî % 10 oranında düşeceğini kabul etmek gerekiyor.

Müşterek pazara üye olmamız halinde gümrük gelirleri sadece EEC memleketlerinden yapılan ithalât dolayısıyla düşmeyecektir. Bu düşme, aynı zamanda diğer memleketlere karşı uygulanan müşterek tarifeden de meydana gelecektir. Nitekim Müşterek tarifinin BCDEF tarife pozisyonlarındaki mallara uygulanan nisbetler % 3 - % 25 arasında değişmektedir (13). Bu nisbetler halen Türkiyenin uyguladığı nisbetlere göre düşüktür. Esasen EEC memleketleri müşterek tarifeyi kendi aralarında mübadeleleri geliştirirken dünya ticaretinin daralmaması için düşük tutmuşlardır. Türkiye, halen sanayileşmekte bir memleket durumunda olduğundan gümrük tarifeleriyle, yeni teşekkül etmekte olan çocuk endüstrilerini yeteri kadar koruyamayacak, üstelik üçüncü memleketlerden yapılan ithalâttan da vergi kaybına uğrayacaktır. Gümrük vergilerinin bu iki yönden gelen toplam vergi gelirlerini azaltıcı tesirlerini telâfi etmenin yolu diğer vergi gelirlerinin artmasına, Türkiyede millî gelir seviyesinin yükselmesine ve harcama hacminin devamlı genişlemesine bağlıdır. Bu, Türkiyenin kalkınması demektir. Türkiye hazırlık ve intikâl devresinde bu zor meseleyi çözmek zorundadır. Davanın çözülmesinde, Türkiyenin gayretlerini seferber etmesi kadar EEC memleketlerinin müşterek pazara «zenginler klübü» nazarıyla bakmamaları da önemli rol oynayacaktır. Çünkü, müşterek pazarla yıkılan sadece gümrük duvarları değil, miktar tahditleri, kambiyo kontrolleri, sübvansiyonlar, bir kelimeyle-

(13) Bakınız : Andlaşma madde : 18 - 19.

le geri ekonomilerin kendilerini koruyucu, teşvik edici, kontrol edici politikalarıdır.

2 — Vergi ahenkleştirmesi meseleleri :

a) Neden vergi ahenkleşmesine ihtiyaç vardır? Avrupa iktisadî camiasının vergi politikası bakımından gayesi, camiaya üye memleketler arasında gümrük vergilerini ortadan kaldırmak ve her üye memleketin vergi sistemini camia içinde mal ve hizmetlerin serbest mübadelesine engel teşkil etmeyecek hale getirmektir. Bu sebeple, Avrupa İktisadî Camiası müşterek bir para bölgesi teşkil etmiş olsa bile, kambiyo fiyatlarında yapılabilecek ayarlamalar, üye memleketler arasındaki bünye farklarını telâfi edemeyeceğinden, vergi ahenkleştirmesine ihtiyaç vardır, meğer ki, üye memleketler arasında bünye farkları olmasın. Halbuki, camiaya üye memleketler arasında bünye farkları vardır ve her üye memleket millî parasını muhafaza etmektedir. Bu sebeple, Avrupa Müşterek Pazarında vergi ahenkleştirilmesi iki bakımdan lüzumludur. Zira, vergi ahenkleştirmesi sayesinde bir yandan kambiyo fiyatlarının ayarlanması sonunda ortada kalan ahenksizlikler azalacak, diğer yandan millî vergi sistemlerinin kendi aralarında ahenkleştirmeleri memleketler arasındaki serbest mübadelelerin millî vergi sistemlerinden müteessir olmasına imkân vermeyecektir. Bu iki sebeple, Türk vergi sisteminin de Müşterek Pazara katılmamız halinde ahenkleştirilmesi gerekecektir.

b) **Vergi ahenkleştirmesinin mahiyeti nedir?** Müşterek pazara üye memleketler kendi aralarında, yukarıda izah edilen sebeplerle vergi sistemlerini ahenkleştirmelidirler, dendiği zaman ne anlaşılacaktır? Acaba bununla bütün memleketlerin aynı bünyede, aynı tarifeli vergileri kabul etmesi mi, kastedilmektedir, yoksa üye memleketlerin vergi sistemleri itibariyle bütün iktisadî faaliyetlerini aynı derecede etkileyen ve vergi sistemleri birbirine benzeyen memleketler haline gelmeleri mi arzulanmaktadır? Roma Andlaşmasından birinci mânayı çıkarmak mümkün değildir. Esasen vergi ahenkleştirilmesinden bu birinci mânayı çıkarmak mümkün değildir. Kaldı ki, vergi ahenkleştirilmesinden bu mânâ anlaşılabilirse bile bunu gerçekleştirmek mümkün değildir. Çünkü, her memleketin vergi sistemi geniş ölçüde ekonomik ve sosyal yapısına, malî idaresinin teşkilatlanma derecesine, millî gelirin kişiler arasındaki dağılımına, hükümetlerin itiyatlarına ve tercihlerine ve iktisadî politikasının yöneldiği

hedeflere bağlıdır. Bu itibarla, vergi ahenkleştirilmesinden ikinci mânayı anlamak gerekecektir.

e) Vergi ahenkleştirmesi vergilerle ilgili ne gibi problemler doğuruyor? Müşterek pazara üye memleketlerin vergi sistemleri tetkik edildiği vakit şu farklar ortaya çıkmaktadır.

— Müşterek Pazara üye memleketlerin vergi yükleri birbirinden farklıdır;

— Vergi sistemlerinin terkihi birbirinden farklıdır;

— Bazı vergilerin bünyeleri birbirinden farklıdır;

— Bazı vergilerin tarifeleri birbirinden farklıdır;

— Bazı vergilerin tarhiyat usulleri birbirinden farklıdır (14).

Acaba bu problemler nasıl çözülecektir? Şimdi bunları görelim:

d — Müşterek Pazara üye memleketlerin vergi yüklerinin birbirinden farklılığı meselesi : Müşterek pazara üye memleketlerde gayrisafî vergi yükü, Belçika dışındaki beş memlekette % 24,3 - % 29,1 arasında değişmekte ve yalnız Belçikada % 24,4 civarında bulunmaktadır. Bu nisbetler Türkiyenin % 18 oranıyla karşılaştırıldığı vakit yüksek bulunabilir. Fakat zamanımızda vergi ödeme gücünü tâyin eden temel unsurun gelir olduğu gözönünde tutulur, ve adam başına düşen millî gelirler mukayese edilirse Türkiyedeki vergi yükünün ağır olduğu görülür. Hele marjinal vergi yükü, yani millî gelirden asgarî geçim haddi çıkarıldıktan sonra geriye kalan millî gelire, alınan vergi ve benzeri gelirler oranlanırsa bu ağırlık daha da artar. Demek oluyor ki, vergi ahenleştirilmesinde Türkiye bu konuda bir güçlükle karşılaşmayacaktır. Esasen, birinci beş yıllık plân Türkiye'de vergi yükünün hafifletilmesini değil, daha da artırılmasını öngörmektedir. ve 1964 yılında program hedeflerinin 1,2 milyar gerisinde kalınmıştır. Müşterek pazarın hedeflerinden birisi de Avrupa İktisadî Camiasının daha sür'atli kalkınmasını temin etmek olduğuna göre, Türkiyenin daha sür'atli kalkınabilmek için vatandaşlardan daha çok fedakârlık istemesi, müşterek Pazarın gayeleriyle Türkiyeyi çatışma haline sokmaz. Kaldı ki, marjinal millî

(14) Joseph Kaufmann et Norberth Kuritzki ile programme de l'harmonisation fiscale de la CEE, la fiscalité du Marché commun No : 4.

gelirle vergi yükü mukayeseleri genellikle kabul edilmiş bir usul değildir.

e) Vergi sistemlerinin birbirinden farklılığı meselesi : Müşterek pazar içinde Lüksemburg, Hollanda, Almanya'da vasıtasız vergiler, İtalya, Fransa, Belçikada vasıtalı vergiler hâkim durumdadır. Türkiye'de, vasıtalı vergilerin vergi gelirleri içindeki hissesi büyüktür. Vasıtasız vergiler genellikle ilk ödeyicisi ile nihaî ödeyici aynı olan vergilerdir, inikâs etmezler, veya inikâsları belirli şartların mevcudiyetine bağlıdır. Halbuki, vasıtalı vergiler genellikle inikâs ederler. Gene bilinen bir gerçektir ki, vasıtalı vergilerde inikâs otomatiktir ve verginin tamamını kavrar.

Avrupa ekonomik camiası içinde başlangıçta vergi sistemlerinin yapısını birbirine yaklaştırmak mümkün olmayacaktır. Zira, bir memlekette vergi sisteminin geniş ölçüde vasıtalı vergilere dayanması herşeyden önce bir ekonomik ve sosyal bünye meselesidir. Genellikle, gelir seviyesi düşük ekonomilerde geliri vergilendirmek mümkün olmadığı için, gelirin kullanımı üzerinden alınan vergilere yani vasıtalı vergilere ağırlık verilir. Kaldı ki, Türkiyede ekonomik bünyeye ilâve olarak millî gelirin kişiler arasındaki dağılımı, işletmelerin kuruluşu, mükelleflerin vergi anlayışı, vergi idarelerinin ve malî kazanın işleyiş şekilleri, bunların sonucu olarak vasıtasız vergilerdeki vergi kaçakçılığı, kısa bir sürede vergi sisteminin vasıtasız vergilere kaymasına engeldir. Aslında, vergi ahenkleştirmesinden kastedilen mâna, Avrupa iktisadî camiasına üye olan memleketlerin vergi gelirleri terkiğini her memlekette aynı ölçüde gerçekleştirmek değil, her memlekette teşebbüsleri, rakipleri karşısında vergi yoluyla daha elverişli hale getirmemektir. Buna ilâveten, belirtilecek başka bir husus daha vardır. O da, her memlekette vasıtalı ve vasıtasız vergiler terkiğinin birbirinden farklı sosyal ihtiyaçlara cevap verdiğiidir. Bu sebeple, vasıtalı vergilere ağırlık vermiş olan üye memleketlerin diğer üye memleketlerle vasıtalı vergilerini denkleştirecek şekilde ayarlamaları bu memleketlerin bütçelerinin dengesini bozar. Kaldı ki, Müşterek pazar Maliye ve vergi komitesi (Finance and Fiscal Committee) bu konuda aynı görüşe sahiptir.

f — Bazı vergilerin bünyelerinin farklılığı meselesi : Bu meselelerle bilhassa muamele ve gelir vergilerinde karşılaşmaktadır.

Muamele vergilerinde bünye farklılığı meselesi : Bilindiği gibi muamele vergilerinin üç tipi vardır. Bunlar toplu muamele vergileri, yayılı muamele vergileri ve munzam kıymet vergileridir. Müşterek

pazarda bugün bu üç tip muamele vergilerinden yayılı muamele vergileri ile munzam kıymet vergileri uygulanmaktadır. Batı Almanya, Hollanda, Belçika, İtalya, gibi memleketlerde yayılı muamele vergileri, Fransa'da munzam kıymet vergisi tatbik edilmektedir. Müşterek pazarda komisyon 1967 yılından itibaren bütün üye memleketlerde munzam kıymet vergisinin uygulanacağını ve bütün memleketlerde vergi mevzuu ve tarifesinin aynı olacağını kabul etmiştir.

Bugün Türkiye'de, bu vergi yerine istihsal vergisi tatbik edilmekte ve bu vergi 4. tabloda yer alan maddeleri kapsamaktadır. Munzam kıymet vergileri mahiyetleri itibariyle gayrisafî gelir vergileridir. Verginin uygulanabilmesi için işletmelerde maliyet muhasebesinin gelişmiş olması, vergi idarelerinin kalifiye personel çalıştırmaları ve verginin her çeşit muameleleri vergi mevzuu içine alması lâzımdır. Bu durum karşısında Türkiyenin Müşterek Pazara üye oluncaya kadar munzam kıymet vergilerini kabul edebilecek hale gelmesi lâzımdır. Bu amaçla, istihsal vergilerinde mamul maddeler tablosunu genişletmek, vergi idarelerini ıslah etmek gerekecektir.

g) Gelir vergilerinde bünye farklılığı : Gelir vergilerinin bulunduğu gibi biri sedüler, diğeri global gelir vergileri olmak üzere iki tipi vardır. Müşterek Pazar Maliye ve Vergi Komitesi, Komisyona global tipteki gelir vergisinin kabul edilmesi için tavsiyede bulunmuştur. Türkiye'de halen global gelir vergisi uygulandığı için bu alanda bir problemle karşılaşılmayacaktır.

h) Bazı vergilerin tarifelerinin farklılığı : Vergi tarifeleri arasında büyük farklar bulunması istihsal faktörlerini tabii kullanım yerlerinden uzaklaştırır. Her, vergi tarifesinde verginin farklılığı istihsal faktörünün farklı bir ülkede kullanılması sonucunu doğurabilir. Bu husus bilhassa gelir, kurumlar ve servet vergilerinde önemlidir.

Müşterek pazara üye memleketlerden Fransa'da «surtaxe progressive» % 10 - 70 arasında müterakkidir. Fransa'da asgarî geçim haddi «quotient familial» usulünün uygulanması dolayısıyla fazladır.

Federal Almanya'da gelir vergisi 8009 - 110039 MD. arası gelirlerde % 20 - 60 arasında müterakkidir. Bunun üzerindeki gelirler % 53 üzerinden vergilendirilirler.

Türkiye'de 1966 da asgarî geçim koca için günde 5, eş için günde 3 ve her çocuk için günde 2 liradır. Gelir vergisi 0 - 1000 000

lira arasındaki gelirlerde % 10 - 68 oranında müterakkidir. Bir milyon liraya aşan kazançlar % 60 nisbetinde vergiye tabidirler. Bunların sayısı, 1962 yılına göre, yüz civarındadır. Yukarıda verilen izahat gösteriyor ki, şahsî gelir vergisinde Türkiyenin bir tarife ayarlamasına ihtiyacı olmayacaktır.

Kurumlar vergisinde durum farklıdır. Aşağıdaki tabloda Müşterek pazara üye memleketlerde vergi nisbetleri gösterilmiştir.

Dağıtılmayan kazançlar

Hollanda	% 45'i			
Lüksemburg	% 40'ı	»	»	»
Fransa	% 50'i	»	»	»
B, Almanya	% 51'i	»	»	»
İtalya	% 52,4'ü	»	»	»
Belçika	% 30'a	beş milyardan fazla kazançlar için % 40 nisbeti uygulanır.		
Türkiye Dağıtılmayan kazançların % 20'si				

Yukarıdaki tablo da göstermektedir ki, kurumlar vergisinin Müşterek Pazar memleketleri seviyesine çıkarılması Türkiyede şirketlerin yaygın hale gelmesine engel olabilir.

Veraset vergilerinde nisbetlerin ayarlanması için Türkiyede vergi tarifelerinin yükseltilmesi gerekecektir.

Vergi tarifelerinin ahenkleştirilmesiyle birlikte her vergide istisna ve muaflıkların da ahenkleştirilmesi, iki taraflı vergi sözleşmeleri ile düzenlenen mükerrer vergiden kaçınmanın çok taraflı mükerrer vergi sözleşmesi ile düzenlenmesi gerekmektedir.

i) Vergi tarhiyat usullerinin birbirinden farklılığı : Bu konu bilhassa gelir vergilerinde çok önemlidir. Çünkü, pek çok memleketler mükellefe sağladığı kolaylık ve avantaj ve beyan usulünün vergi idaresine yükseldiği ağır yükten ötürü götürü usulle vergi tarhiyatına gitmektedirler. Eskiden Türk gelir vergisinde çok yaygın olan bu tarhiyat usulü 1961 de kabul edilen yeni gelir vergisi kanunuyla tatbikat alanı bakımından daraltılmıştır. Müşterek Pazara üye olan memleketlerde hangi kazançların vergi tarhiyatında götürü usulün uygulanacağı hususunda bir anlaşmaya varmaları gerekmektedir.

Buraya kadar, vergi ahenkleştirmesinden doğan çeşitli problemleri inceledik. Evvelâ, bir hususun iyice bilinmesi gerekir ki, vergi ahenkleştirmesi bir safhada gerçekleştirilecek bir konu değildir. Şimdilik ilk çalışmalar muamele vergileri üzerindedir. Diğer alanlarda da çalışmalar yapılacak ve bu çalışmalar devam edecektir. Çünkü, vergi ahenkleştirmesi iktisadî kalkınma, kontonktür değişimleri husule geldiği vakit, her zaman ortaya çıkacaktır, ve böylece değişen şartlara intibak sağlanacaktır.

3 — Ortaklık anlaşmasının sağladığı malî avantajlar

Türkiye ile Avrupa Ekonomik Camiası arasında ortaklık yaratan anlaşma bir iyi niyetin ifadesidir. Bu anlaşmanın başlangıç «preamble» kısmında Türkiye ile Avrupa Ekonomik camiasında yaşama şartlarının iyileştirilmesi, mübadelelerin artırılması ve Türkiye ile camia arasındaki mesafenin daraltılması, Türkiyenin özel sorunlarının çözülmesi için belli bir süre Türkiyeye yardım yapılması fikirleri yer almıştır.

Anlaşmaya göre Türkiye

5 yıllık bir hazırlık dönemi ile

12 yıllık bir intikal döneminden geçecek ve son döneme girecektir.

Türkiye hazırlık döneminde, geçiş dönemi ve son dönem boyunca kendisine düşecek vecibeleri yüklenebilmek için, topluluğun yardımı ile ekonomisini takviye edecektir. Anlaşmayı ekli geçici protokolde, Türk ekonomisi için tütün, kuru üzüm, kuru incir ve fındık ihracatının önemi gözönünde tutulmuş, ve Türkiyenin camiaya üye her memlekete, herhangi bir diskriminasyona tabi olmaksızın satabileceği ürün miktarları kontenjanlarla tesbit edilmiştir. Bu ürünler üzerinde daha önceki bölümde durulduğundan burada ayrıca durulmayacaktır. Geçici protokolün G. maddesine göre ortaklık konseyi yukarıda adı geçen ürünlerden başka ürünlerin topluluk pazarında sürümünü teşvike elverişli tedbirleri kararlaştırabilir. Böyle bir kararın alınabilmesi için anlaşmanın 3 yürürlük yılını bitirmemiş olması lâzımdır. Anlaşmaya ekli malî protokolde Türk ekonomisinin verimliliğini artırmaya yardımcı, anlaşmanın amaçlarının gerçekleştirilmesine faydalı olan ve Türk Kalkınma Plânı çerçevesinde yer alan yatırım projeleri için Türk devleti ile Türk teşebbüsleri tarafından kredi talebinde bulunabilecekleri belirtilmiştir.

Olumlu bir sonuca bağlanan kredi talepleri ödünçlerle finanse edilir. Bu ödünçler 175 milyon dolara baliğ olabilir. Ödünçler anlaşmanın yürürlüğe girişini kovalayan beş yıl içinde kullanılabilir. Ödünçlerin verilmesinde projelerin ekonomik özellikleri göz önünde tutulur. Kârlılığı uzun vâdeli veya yayılı yatırımlara verilen ödünçler, indirilmiş faiz haddî, uzatılmış ödeme süresi, ödemesiz dönem gibi özel şartlardan yararlandıkları gibi gerektiği takdirde bu ödünçlerin ödenmesini kolaylaştırabilecek başka özel ödeme şartları da kabul edilebilir.

Bir ödünçün Türk devletinden gayrî bir teşebbüs veya topluluğa verilmesi halinde Türk devletinin garantisi şarttır.

Ödünçler, kabul edilen yatırım projelerinin gerçekleşmesi için gerekli ithalât giderleri kadar iç giderlerin karşılanmasında da kullanılabilir.

Türkiye, bu ödünçlerden faydalanan borçluların, ödünçlerinin ana para ve faizlerinin, ödenmesinin gerektirdiği dövizleri edinmelerine imkân vermekle yükümlüdür. Ayrıca, yatırım bankasına yapılacak yardım bazı projelerin gerçekleştirilmesi için, özellikle üçüncü devletler, milleterarası malî kuruluşlar veya Türkiye ya da topluluk üyesi devletler kalkınma ve kredi müesseseleri ve resmî makamlarının dahil olacakları finansmanlara katılma şeklinde olabilir.

Gerek geçici protokol, gerekse malî protokolün yukarıda belirttiğimiz ana hükümleri incelendiği vakit görülür ki, Türkiye hazırlık döneminde Müsterek Pazarın nimetlerinden yararlanmakta, külfetlerine katılmamaktadır. Bu haliyle ortaklık anlaşması Türkiyenin ekonomik ve sosyal kalkınmasını gerçekleştirmek için sarfettiği gayretlere ilâve bir yardım mahiyetindedir.

IV

SOSYAL POLİTİKA

Sosyal politika ile ilgili hükümler anlaşmasının prensipler ve sosyal politika kısmında yer almıştır. Prensipler kısmında kabul edilmiş olan prensip, hayat standardını yükseltmek ve istihdam imkânlarını islâh etmek için bir Avrupa sosyal fonunun kurulması prensibidir. Sosyal politika kısmında ise kabul edilen temel prensip birliğe üye devletler arasında işçilerin hayat ve çalışma şartları-

nın islah edilmesi ve geliştirilmesidir. Bu konuda esas gaye, şartların geliştirilmesi suretiyle eşit hale getirilmesidir. Bu gayeye ulaşmak üzere Müşterek Pazar Komisyonu üye devletler arasında işbirliği yapılmasını geliştirmekle görevlidir. Komisyon bilhassa, istihdam, çalışma mevzuatı ve şartları, meslekî eğitim ve tekâmül, sosyal güvenlik, iş kazaları ve hastalıklarına karşı korunma, işçi sağlığı, sendika hukuku ve işverenlerle işçiler arasındaki kollektif müzakere konularını ele alacaktır. Ayrıca, Roma Andlaşmasında her üye devletin erkek ve kadın işçilere eşit işler için eşit ücret ödenmesi prensibi ile ücretli izin rejimlerinin mevcut teadülünün devam ettirilmesi prensibi kabul edilmiştir.

Roma Andlaşmasının sosyal konuları pek çeşitli alanları kapsadığından, çalışmanın bu kısmında sadece sosyal güvenlik, işçi hareketleri, ücret problemleri, işçi hakları üzerinde durulacaktır.

1 — **Sosyal güvenlik** : Aşağıdaki tabloda Müşterek pazara üye memleketlerin ve bu arada Türkiyenin 1952 yılına ait sosyal güvenlik giderlerinin millî gelire oranları gösterilmiştir.

<i>Memleketler</i>	<i>Sosyal güvenlik giderlerinin millî gelire oranı % olarak</i>
Federal Almanya	20,8
Fransa	18,9
Lüksemburg	17
Belçika	16,3
İtalya	15,2
Hollanda	12,3
Türkiye	1,3

KAYNAK : The cost of Social security, Geneve 1961 pp. 205 - 210.

Yukarıdaki tabloda anlaşılacağı üzere sosyal güvenlik giderleri ekonomik camiaya üye memleketlerde gayrisafî millî hasılanın % 21 - 12,3 ü arasında değişmektedir. Bu oranlar Türkiyeninki ile mukayese edildiğinde yüksektir. Bunun başlıca sebebi Türkiye'de halkın çok ufak bir kısmının sosyal güvenlik sisteminden yararlanması, sosyal sigorta kurumlarınca yapılan sosyal yardım ve hizmetlerin az olmasıdır. Nitekim, 1964 yılında Türkiye'de ücretli ve aylıklı olarak tarım dışı alanlarda çalışan 2 milyon 900 bin faal nüfu-

sun yüzde 38.4 ü İşçi sigortaları kurumu, T.C. Emekli Sandığı, Askerî Fabrikalar Tekaüt ve Muavenet sandığı işletmesi ve TC. Devlet Demiryolları ve Limanları İşletmesi; Emekli Sandığının sağladığı sosyal güvenlik sisteminin kapsamında idi.

Son yıllarda bu alandaki gelişme aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tarım dışı alanlarda faal nüfus içinde sigortalı durumu

Yıllar	Ortalama sigortalı sayısı TC. Emekli sandığı İ. S. K. + T. C.DD emekli sandığı	Tarım dışı alanlardaki faal nüfus	Sigortalı sayısının tarım dışı alanlardaki faal nüfusa oranı %
1955	758.278	2.475.000	30.6
1956	815.686	2.503.800	32.5
1957	858.502	2.532.600	33.8
1958	891.604	2.561.400	34.7
1959	907.394	2.950.000	35
1960	945.644	2.619.000	36.1
1961	1018.932	2.744.391	37.1
1962	1050.566	2.809.207	37.3
1963	1098.425	2.860.025	38.4

KAYNAK : 1965 programı s, 32.

Yukarıdaki tablodan yalnız işçi sigortaları kurumunca işçiler için uygulanan, iş kazaları, meslek hastalıkları, malûliyet, ihtiyarlık, ölüm, hastalık ve analık sigortalarının kapsamına girenler aşağıdaki tabloda ayrıntılı olarak yer almıştır.

Yıllar	Sigortalı sayısı
1955	466.852
1956	466.852
1957	530.029
1958	549.947
1959	555.797
1960	577.991

1961	611.481
1962	638.582
1963	650.432

KAYNAK : 1965 programı s. 33.

Halen Türkiyede sosyal güvenliğin ağırlık merkezini işçi sigortaları teşkil etmekte sanayi, ticaret, kara ve deniz ulaştırması ve basın işçileri yukarıda adı geçen sosyal sigortalardan, yararlanmaktadır. İşçi sigortalarından yaygın sosyal sigorta sistemine geçmek ve sosyal güvenliği bu şekilde sağlamak üzere birinci Beş Yıllık Plân bu alanda onbeş yılda gerçekleştirilecek hedefleri şöyle tesbit etmiştir.

- Herkes için ihtiyarlık ve sağlık sigortalarını kapsayan genel bir sosyal güvenlik düzeni kurulacaktır;
- Bütün sosyal güvenlik çalışmalarının bir elden yürütülmesi sağlanacaktır;
- Sigorta priminin tamamını ödeyecek olan serbest meslek erbabı, esnaf ve sanatkârlar sosyal güvenlik düzeni içine alınacaklardır;
- Sürekli işçi niteliği taşıyanlar için işsizlik sigortası kurulacaktır.

Geçen sene Temmuz ayında kabul edilmiş olan sosyal sigortalar kanunu uygulama alanı bakımından İş Kanununa tabiyeti kaldırmış, onun yerine, bir hizmet akdine dayanarak, bir veya birkaç işveren tarafından çalıştırılanlar bu kanuna göre sigortalı sayılırlar hükmünü koymuştur. Böylece, sosyal sigortaların uygulama alanı genişlemiştir.

Sosyal güvenlik konusunda üzerinde durulması gereken bir husus da sosyal sigortaların finansmanı meselesidir. Halen Türkiyede iş kazası ve meslek hastalıkları sigortası ile analık sigortası yalnız işverenden alınan sosyal sigorta primleriyle finanse edilmektedir. Müşterek Pazar memleketlerinde ise üçlü finansman, işveren işçi ve devlet sosyal sigortalara prim ödemektedir. Türkiyenin Müşterek Pazara üyeliği halinde finansman bakımından bir bünye değişikliğine gitmek gerekecek devlet de sosyal güvenliğin finansmanına katılacaktır. Esasen, bu usul sosyal sigortaların finansmanında gelişmekte olan bir temayüldür. Devletin sosyal sigortaların finansmanına

iştiraki bir yandan sosyal dayanışmayı artıracak, diğer yandan işveren ve işçiler tarafından ödenen primlerin makûl seviyede kalmasını sağlayacak işverenlerin yatırılabilir fonlarının azalmasına imkân vermeyecektir.

Sosyal güvenlikle ekonomik ve sosyal bünye arasında tıpkı kamu harcamaları ve gayrisafî vergi yükü ile ekonomik ve sosyal bünye arasındaki korelasyon gibi bir korelasyon vardır. Roma Andlaşması gaye olarak uzun vadede camiayı üye memleketlerde sosyal güvenliğin eşit, kısa vadede yakın hale getirilmesini öngörmüştür. Kısa vadedeki yakınlaşmadan Türkiye'de sanayicilerin karşılaşacakları bir risk yoktur, belki mevzuat yakınlaştırılması ve devletin primlere katılmasıyla işverenlerin yüklerinin azalması hadisesiyle karşılaşılacaktır.

Beş yıllık plânın ve sosyal sigortalar kanununun kabul ettiği sosyal güvenlik tedbirleri bugünkü halleriyle sosyal dengeyi kurmak için Türkiyenin ekonomik bünyesi gözönünde tutulduğu vakit yeterli, fakat iş adamlarının yatırım kararlarını değiştirecek kadar ağır değildir. Bu durum işgücüne dayanan endüstriler için yatırım yapmak isteyen yabancı sermayedarların Türkiyede yatırım yapmalarına sebep olacak kadar önemlidir.

2 — İşçi hareketleri :

Andlaşmada bu konuyla ilgili olarak yer almış olan prensipler başlıca aşağıdakilerden ibarettir :

- a) İşçiler Avrupa İktisadî Camiası içinde serbest hareket edecekler ve camiaya üye her memlekette çalışabileceklerdir;
- b) Millî çalışma idareleri arasında yakın işbirliği yapılacaktır.
- c) İşçi hareketinin serbestisine engel teşkil eden idarî ve ul ve tatbikat kaldırılacaktır;
- d) Üye devletler işçilerine, millî işçilere nazaran farklı şartlar tahmil eden bilcümle takyitler, tedricen tatbik edilecek bir program gereğince ilga edilecektir (15).

Türkiye nüfus fazlasına sahip bir memleket olduğundan, Müşterek Pazar içinde de Almanya, Fransa, Belçika, Hollanda gibi mem-

(15) Bkz. : Avrupa İktisadî Birliği Camiası Andlaşması, madde: 48, 49.

leketlerde de faal nüfustan daha fazla istihlal kapasitesi mevcut bulunduğundan başta Almanya olmak üzere Müşterek pazar memleketlerine işçi ihraç etmektedir. Dışarda çalışan işçilerin sayısı 1964 yılı sonu itibariyle 100 bin civarında idi. Devlet Plânlama Teşkilâtı tarafından yapılan projeksiyonlar bunların sayısının 1972 de 500 bin kişiye ulaşılacağını göstermektedir. 1965 yılında işçilerden Türkiyeye 60 milyon dolar civarında döviz sağlanacağı tahmin edilmektedir.

Dışarıya işçi ihracının Türk İktisadî gelişmesini menfi yönde etkilememesi için çeşitli konularda gereken tedbirler alınmaktadır. Bu tedbirler başlıca dışarıya işçi gönderme, işçilerin yabancı ülkelerde yerleşme ve organizasyonu, yurda dönen işçilerden en iyi şekilde yararlanma işçi, tasarruflarının yurda getirilmesi gibi noktalar etrafında toplanmaktadır.

Türkiyede işsiz mevcut oldukça ve Müşterek Pazara üye memleketlerde ücretler, çalışma şartları Türkiyedeki ücretler çalışma şartları ve sosyal güvenlikden daha yüksek buldukça Türkiyenin dışarıya işçi göndermesi devam edecek ve bu temayül Türkiye ile Müşterek Pazar memleketleri arasındaki sosyal mevzuatın yekdiğerine yakınlaştırılmasını sür'atlendirecektir. Batı ve Doğu Almanya arasındaki münasebetlerin düzelmesi ve Berlin duvarının kaldırılması Türkiye'den Batı Almanya'ya işçi gönderilmesini aksi yönden etkileyebilir. Çeşitli mülâhaza ve sebeplerle Müşterek Pazar, ve Müşterek Pazar'a üye olmayan memleketlerin Türkiye'de daha çok yatırım yapmaları Türkiye'den Müşterek Pazara işçi akımını yavaşlatabilir. Bütün bu söylediklerimiz birer nazarî ihtimaldir, halbuki Türkiyeden Müşterek pazara işçi gönderilmesi bir vakıa olup, yakın gelecekte de devam edecektir.

3 — Ücretler :

Ücretler konusunda Roma Andlaşmasının kabul ettiği prensipleri şu şekilde sıralamak mümkündür.

a) Her üye devlet, erkek ve kadın işçilere eşit işler için, eşit ücret ödenmesini temin edecek ve bunu devam ettirecektir. Bu amaçla :

aa) Aynı iş için parça başına ödenen ücretler, aynı ölçü birimine göre hesaplanacak, kadın erkek farkı gözetilmeyecektir.

a) Saat başına ödenen ücretler, aynı işler için eşit olacaktır. Burada da kadın erkek işçi farkı gözetilmeyecektir.

b) Üye devletler, ücretli izin rejimlerinin mevcut teadülünü devam ettireceklerdir (16).

Halen Türkiyede ücret ödemede kadın erkek işçi arasında fark gözetilmemektedir. Fakat, tatbikatta işverenler işçi alırlarken çeşitli sebeplerden ötürü erkek işçileri kadın işçilere tercih etmektedirler. Parça başına ücret ödeme usulü Türkiye yaygın değildir. İşçiler halen senede bir ay ücretli izinden yararlanmakta, işverenle sendikalar arasında imzalanan toplu sözleşmelerde çeşitli adlar altında izin alarak bu süreyi artırabilmektedirler. Türkiye'de asgarî ücretler İş Kanununa göre mahallî ücret komisyonlarına tesbit edilir. Sendikalar politika olarak çeşitli sektörlerde uygulanan asgarî ücretlerin birbirine yakınlaştırılmasını kabul etmişlerdir. Birinci beş yıllık plân ücret artışları konusunda iki prensip kabul etmiştir. Toptan eşya fiyatlarındaki artışlar ile prodüktivitedeki artışlar, Geçen sene yürürlüğe giren Grev - lokavt ve Toplu Sözleşme Kanunu ile özel ve kamu sektöründe imzalanan toplu sözleşmelerde 1 milyar lira civarında yıllık ücret artışı sağlanmıştır. Bu bir evvelki yıla göre ücretlerde % 10 - 11 oranında artış demektir. İmzalanan toplu sözleşmelerin çoğu iki yıllıktır.

Aşağıdaki tabloda imalât sanayiinde Müşterek Pazar memleketlerinde ve Türkiyede saat başına ücretler gösterilmiştir.

Müşterek Pazarda imalât sektöründe ücretler

Memleketler	Ücret birimi	İşçinin cinsiyeti	Para birimi	1958	1959	1960	1961	1962
Fransa	Saat	Kadın ve- ya erkek	Frank	1,84	1,95	2,09	2,25	2,44
B. Almanya (saar)	Saat	Kadın ve- ya erkek	Mark	2,23	2,36	2,62	2,90	3,23
İtalya	Saat	Kadın ve- ya erkek	Liret	2,16	221	232	248	—

(16) Bkz. : Avrupa İktisadî Birliği Andlaşması, madde : 119 - 120.

Hollanda	Saat	Kadın ve- ya erkek	Gülden	1,49	1,55	1,75	1,98	2,17
Luxemburg	Saat	Kadın ve- ya erkek	Frank	39,89	41,64	44,69	46,82	—
Belçika	Gün	Erkek ve- ya Kadın	Frank	233,4	242,1	249,9	259,2	276,2
			Frank	131,9	137,7	142,4	151,0	161,6
Türkiye	Saat	Kadın ve- ya erkek	Kuruş	117	171	169	175	182

Kaynak ; Statistical yearbook 1963 page 499.

Yukarıdaki tablonun tetkikinden de anlaşılacağı üzere Müşterek Pazar memleketlerinde ücretler saat başına 40 - 80 cents civarında bulunmaktadır. Batı Avrupa memleketlerindeki bu ücret yapısıdır ki, Türkiye'den işçilerin dışarıya gitmesine sebep olmaktadır. Türkiye'deki saat başına ücretler Müşterek Pazardaki ücretlere yaklaşıncaya kadar bu hareket devam edecektir.

4 — İşçi hakları :

a) Türkiye'de işçiler ve işverenler meslekî teşekküller olarak sendika, birlik, federasyon ve konfederasyonlar kurabilirler. Sendikalar Kanununa göre bunlar işçi sayılanların ve işverenlerin, müşterek iktisadî sosyal ve kültürel menfaatlerini korumak ve geliştirmek için kurdukları meslekî teşekkülleridir. Bu teşekküllerin kurulması serbest ve ihtiyaridir. Sendikalar Kanununa göre kurulan meslekî teşekküller herhangi bir suretle siyasî partilerden yardım kabul edemez, ve onlara maddî yardımda bulunamaz ve onların teşkilâtı içinde yer alamazlar.

b) Türkiyede işçiler toplu iş sözleşmesi aktedebilirler, grev ilân edebilirler işverenlere de lokavt hakkı tanınmıştır. Toplu iş sözleşmesi Türkiyede ilk defa 275 sayılı kanunla yürürlüğe girmiş ve bir yıllık uygulamada olumlu sonuçlar elde edilmiştir. Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu grevin ve lokavtın geçici olarak durdurulmasını öngörmektedir. Kanun grev ve lokavtı aşağıdaki hallerde yasaklamaktadır.

— Savaş halinde;

— Genel veya kısmî seferberlikte;

— Hastahane, klinik, sanatoryum, prevantoryum, dispanser, eczane, aşı, ve serum imal eden müesseseler gibi sağlıkla ilgili işyerlerinde;

— Can veya mal kurtarma işlerinde;

— Kamu tüzel kişilerin veya kamu iktisadî teşebbüslerin yerine getirilen su, elektrik ve havagazı dağıtım işlerinde;

— Yabancı memleketlere yapmakta olduğu yolculuğu bitirmemiş deniz, hava ve kara ulaştırma araçlarında, Türk sularında seyir halinde olan gemilerle Türkiyede hareket halinde bulunan hava, deniz ve kara yolu ulaştırma araçlarında;

— Noterlik hizmetlerinde;

— Eğitim ve öğretim kurumlarında, çocuk bakım yerlerinde

Grev ve lokavtın geçici olarak durdurulması şu şekilde düzenlenmiştir. Karar verilmiş veya başlamış olan kanunî bir grev veya memleket sağlığını veya millî güvenliği bozucu nitelikte ise, Bakanlar Kurulu, bu uyuşmazlıkta, grev ve lokavtı bir kararname ile en çok otuz gün süreyle geçiktirebilir.

c) Türkiye'de sendika, birlik, federasyon, konfederasyon gibi mesleki teşekküller kurma, toplu sözleşme aktetme ve grev ilân etme dışında Türk Sosyal mevzuatında yer almış diğer bir işçi hakkı da senelik ücretli izindir. Senelik ücretli izin kanununa göre işçiler kadın erkek farkı ve işçinin işyerinde çalışma süresi gözönünde tutulmaksızın senede bir ay izin hakkına sahiptirler. İşçiler imzaladıkları toplu sözleşmelerde 3 veya 5 er günlük istisnaî izinler de almaktadırlar.

Roma andlaşmasında yer almış olan sendika hukuku ve işverenlerle işçiler arasındaki kollektif müzakere bu şekilde Türk işçi hakları arasına girmiş ve müesseseseleşmiş durumdadır.

— Sonuç —

Bu incelemeden çıkan sonuçları aşağıdaki noktalar etrafında toplayabiliriz :

1 — Türkiyenin Müşterek Pazara katılması Müşterek Pazardan yapılan ithalâtın gümrük vergisine tâbi olmaması, ve diğer mem-

leketlere uygulanacak müşterek tarifenin halen uygulanmakta olan tarifeye nazaran düşük olması sebebiyle, gümrük gelirlerini azaltacaktır.

2 — Roma andlaşmasının hükümleri çerçevesinde ithalâtta alınan damga resmini ve dış seyahat harcama vergilerini muhafaza etmek güçleşecektir. Zira, Roma Andlaşmasına göre bu vergiler istisnaî hallerde muvakkaten kabul edilebilirler.

3) Türkiye'de halen ihracattan vergi alınmadığından veya ihracata prim ödenmediğinden Müşterek Pazara iştirak yönünden herhangi bir mali problem doğurmayacaktır.

4) Türkiyenin hemen munzam kıymet vergisi tipinde bir genel harcama vergisini kabul etmesi düşünülmemeyeceğinden, şimdiden böyle bir vergi sistemine geçişi kolaylaştırmak üzere istihsal vergisindeki mamul maddeler tablosunun genişletilmesi gerekecektir.

5) Ekonomik ve Sosyal bünye ile vergi sistemi arasındaki korelasyon dolayısıyla Türk vasıtalı vergileri içindeki özel harcama vergilerinin nisbî ağırlığı bir süre daha devam edecek, ekonomik ve sosyal bünye değiştikçe bu vergilerin nisbî payını hafifletmek icabedecektir.

6) Kurumlar vergisinin, kurum halinde teşkilatlanmaya manî olmadan, % 20 den % 30 a çıkarılabileceği anlaşılmaktadır.

7) Türkiyenin malî kaza, vergi kaçakçılığı, ve vergi idaresi konularında ciddî tedbirler alması, vergi sisteminin yeni vergilerle donatılmasını zorunlu kılmayacaktır.

8) Vergi tarhiyat usullerinin müşterek pazara üye memleketlerinkilerle gelir ve servet vergilerinde ahenkleştirilmesi zorunludur.

9) İktisadî kalkınma ile Türkiyenin küçümsenmeyecek bir pazar teşkil etmesi ve Ortadoğu ile Afrika memleketlerine yakınlığı, faal nüfus faslası, kurumlar vergisinin düşük nisbeti, ihracatta vergi iadesi müessesesinin kabulü Müşterek Pazar içi ve dışı bazı memleketlerin Türkiyedeki yatırımlarını artırmalarına sebep olabilecektir.

10) Sosyal güvenliğin uygulama alanı genişliyecek ve finansmanına zamanla Türkiye'de devlet de katılacaktır.

11) Müşterek Pazar memleketlerinin kalkınma hızları devam ettikçe ve arttıkça ve Berlin duvarı da kapalı kaldıkça Türkiye Müşterek Pazara işçi gönderecektir.

12) Türkiyede sosyal sigortaların gelişmesi; daha da sür'atlenecek ve yaygın bir sosyal güvenlik sistemi haline gelecektir.

13) Sendika, grev, toplu sözleşme, ve senelik ücretli izin konularında Türkiyenin karşılaşacağı büyük problemler olmayacaktır.

14) Hazırlık ve intikal devrelerinde Türkiyenin karşılaşacağı problemlere çare bulmak üzere, müşterek pazar memleketlerinin ve organlarının sarfedeceği ciddî gayretler, takınacağı olumlu tavırlar kendi öz gayretlerinin başarıya ulaşmasında önemli rol oynayacaktır.

Nitekim, ortaklık andlaşmasının geçici protokolünde ve malî protokolde yer almış olan hükümler bizi bu konuda gelecek için iyimser düşünmeğe sevkedecek niteliktedir.